

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОВОДЖЕННЯ З ПЕСТИЦИДАМИ ТА АГРОХІМІКАТАМИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

МІХНЕВИЧ Л.В. - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID: 0000-0002-4774-079X

ГАФУРОВА О.В. - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID: 0000-0002-1986-826X

НОВАК Т.С. - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID: 0000-0003-2371-3014

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.25>

Стаття присвячена аналізу правових засад поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні в контексті гармонізації національного законодавства з нормами Європейського Союзу. Розглянуто чинне законодавство, включно з останніми змінами до Закону України «Про пестициди і агрохімікати», технічним регламентом класифікації, маркування та пакування хімічної продукції, а також перспективи впровадження Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин», що набуде чинності у 2028 році. Проаналізовано основні проблемні аспекти та прогалини у сфері державного контролю, маркування продукції, утилізації відходів та підготовки операторів ринку. Особлива увага приділена питанням інтеграції принципів концепції «One Health», яка забезпечує комплексний підхід до управління ризиками, пов'язаними з використанням пестицидів та агрохімікатів, з урахуванням впливу на здоров'я людей, тварин та довкілля. Висвітлено перспективи гармонізації українського законодавства з нормами ЄС та рекомендації щодо подальшого удосконалення системи державного регулювання у сфері захисту рослин і сільськогосподарства.

Ключові слова: пестициди, агрохімікати, державне регулювання, гармонізація з ЄС, «One Health», захист рослин, сільське господарство, контроль за обігом хімічних засобів

Актуальність

Сучасний розвиток аграрного сектору України супроводжується широким використанням пестицидів та агрохімікатів для забезпечення високої продуктивності сільськогосподарських культур та збереження їх якості. Разом із цим зростає ризик негативного впливу таких хімічних засобів на здоров'я населення та навколишнє середовище. Недосконалість нормативно-правового регулювання та невідповідність сучасним європейським стандартам створює прогалини в контролі, що може призводити до порушень безпеки харчових продуктів і екологічних норм.

В умовах європейської інтеграції України та підписання Угоди про асоціацію з ЄС питання гармонізації національного законодавства з європейськими нормами набуває особливої ваги. Впровадження єдиних стандартів поводження з пестицидами та агрохімікатами сприятиме підвищенню безпеки агропродукції, зменшенню екологічного

ризиків та створенню прозорого регуляторного середовища для аграрних виробників.

Прийняття Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин», який набуде чинності у 2028 році, передбачає встановлення чітких правил ліцензування, обігу та контролю пестицидів і агрохімікатів, що створює перспективу суттєвого оновлення правового поля в цій сфері. Водночас окремі положення Закону України «Про внесення змін до деяких законів щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва» внесли уточнення до процедур державного контролю та нагляду за обігом пестицидів і агрохімікатів, сприяючи підвищенню прозорості та безпеки їх використання в сільському господарстві.

Таким чином, дослідження правових засад поведінки з пестицидами та агрохімікатами в Україні в контексті гармонізації із законодавством ЄС, а також із врахуванням чинних і майбутніх нормативних змін, є важливим для забезпечення продовольчої безпеки, екологічної стабільності та ефективного державного регулювання аграрного сектору. Реалізація рекомендацій на основі такого аналізу сприятиме формуванню сучасної нормативно-правової бази, що відповідатиме європейським стандартам та потребам національного агропромислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання правового регулювання пестицидів та агрохімікатів в Україні активно досліджується українськими та міжнародними науковцями. У статті Ярового К. (2024) проведено комплексний аналіз законодавчих ініціатив у сфері пест-контролю. Автор детально розглядає аспекти ліцензування та встановлення вимог для надання послуг із контролю за шкідниками, визначає сутність терміна «пест-контроль» як системи організаційних заходів, спрямованих на забезпечення споживачів якісними та безпечними продовольчими ресурсами. Особлива увага приділяється впровадженню системи ХАССП у сфері пест-контролю та необхідності гармонізації законодавства для ефек-

тивного державного регулювання. Автор також зазначає прогалини чинного законодавства та пропонує шляхи їх усунення, підкреслюючи важливість інтеграції превентивних заходів для мінімізації ризиків шкоди для людей, тварин та екосистем.

У роботі Антоненко, А., Борисенко, А., Мельничук, Ф., Ткаченко, І. (2024) розглядаються європейські підходи та регуляторні механізми екологічно-гігієнічного моніторингу, які можуть бути імплементовані в українське законодавство. Дослідники наголошують на суворих процедурах оцінки ризиків у ЄС і США, що передбачають аналіз впливу пестицидів на нецільові організми та екосистему загалом. Виявлено, що існуючі стандарти оцінки ризиків не враховують вплив на менш чутливі види, що потребує адаптації в Україні. Публікація підкреслює необхідність запозичення європейських практик для створення більш безпечної та ефективної системи державного контролю [2].

Браніцький О. (2023) акцентує увагу на публічно-правових аспектах поведінки з пестицидами та агрохімікатами в Україні. Він аналізує інституційне та функціональне забезпечення цієї сфери, законодавчі процедури ліцензування та контролю, а також питання поведінки з непридатними або забороненими речовинами, включно з особливостями під час воєнного стану. Автор робить висновок про необхідність гармонізації українського законодавства з нормами ЄС та перегляду підходів до використання пестицидів і агрохімікатів для зменшення негативного впливу на здоров'я людини та стан довкілля [3].

Міжнародна стаття Calliera et al. (2025) досліджує інтеграцію концепції «One Health» у регуляторну систему ЄС щодо засобів захисту рослин. Аналіз охоплює оцінку ризиків, ідентифікацію небезпек та управління ризиками на основі міждисциплінарної співпраці токсикологів, епідеміологів, екологів та регуляторних органів. Автори підкреслюють, що перехід до стійких сільськогосподарських систем відповідно до принципів «Єдине здоров'я» потребує критичного перегляду політики і науково обґрунтованого впровадження нових методів

контролю за пестицидами та агрохімікатами [4].

Систематичний огляд цих досліджень дозволяє зробити висновок, що ключовими напрямками розвитку правового регулювання пестицидів і агрохімікатів в Україні є: гармонізація національного законодавства з нормами ЄС, удосконалення процедур ліцензування та контролю, запровадження систем превентивного моніторингу та застосування науково обґрунтованих методів оцінки ризиків для екосистеми та здоров'я людини. Водночас існує потреба в подальшому дослідженні окремих аспектів гармонізації, зокрема: адаптації процедур оцінки ризику пестицидів до українських умов, розробки механізмів впровадження системи «One Health» у національне законодавство, оптимізації нормативно-правових процедур ліцензування та контролю за обігом агрохімікатів, а також визначення ефективних заходів щодо мінімізації негативного впливу на здоров'я людей і стан довкілля.

Метою статті є аналіз правових засад поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні, визначення ключових проблем і прогалин у чинному законодавстві та вироблення рекомендацій щодо його гармонізації з нормами Європейського Союзу для забезпечення безпечного обігу, контролю та ефективного державного регулювання у сфері захисту рослин і охорони здоров'я населення.

Виклад основного матеріалу

Правове регулювання поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні становить складну багаторівневу систему нормативно-правових актів, що охоплює питання державної реєстрації, виробництва, імпорту, транспортування, зберігання, застосування та утилізації відповідних хімічних засобів. Особливість цієї сфери полягає в поєднанні аграрних, екологічних, санітарно-гігієнічних та адміністративно-правових аспектів, що обумовлює необхідність комплексного підходу до її нормативного забезпечення.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про пестициди і агрохімікати», пестицидами є

токсичні речовини, їх сполуки або суміші речовин, призначені для знищення, регуляції та припинення розвитку шкідливих організмів, внаслідок діяльності яких уражаються рослини, тварини, люди та завдається шкода матеріальним цінностям, а також гризуни, бур'яни, деревна і чагарникова рослинність та засмічуючі види риб. Термін «пестициди» охоплює також засоби захисту рослин. У свою чергу, агрохімікатами вважаються органічні, мінеральні й бактеріальні добрива, хімічні меліоранти, регулятори росту рослин та інші речовини, що застосовуються для підвищення родючості ґрунтів, урожайності сільськогосподарських культур і поліпшення якості продукції рослинного походження [5].

Наведене нормативне визначення свідчить про широкий спектр речовин, що підпадають під державне регулювання, а також про потенційно високий рівень ризику, пов'язаного з їх застосуванням. З огляду на токсичні властивості пестицидів та їх можливий вплив на здоров'я людини і стан довкілля, законодавець передбачає спеціальний порядок державної реєстрації, випробувань, контролю за виробництвом, імпортом, зберіганням, транспортуванням та використанням таких засобів.

Розглядаючи поняття «поводження з пестицидами та агрохімікатами» у правовому контексті, необхідно враховувати весь комплекс дій, пов'язаних із цими речовинами, що підлягають правовому регулюванню. Йдеться не лише про їх безпосереднє застосування, а про повний життєвий цикл – від створення до остаточного виведення з обігу.

Як зазначає Я. Улинець, поводження з пестицидами та агрохімікатами охоплює сукупність правовідносин, що виникають на всіх етапах обігу таких речовин. Цей комплексний процес включає: розробку та введення в обіг (наукові дослідження, державну реєстрацію, виробництво і первинну дистрибуцію нових препаратів), розповсюдження (закупівлю, транспортування, зберігання та продаж оптовими й роздрібними суб'єктами господарювання), застосування (використання в сільському та лісовому господарстві), а також виведення з обігу (збір, транспортування, утилізацію, знищення чи

знешкодження застарілих, невикористаних або заборонених препаратів і тари від них) [6, с. 129].

Такий комплексний підхід до розуміння поведінки з пестицидами та агрохімікатами обумовлює необхідність чіткого нормативного врегулювання кожного етапу їх життєвого циклу, з урахуванням потенційних ризиків для здоров'я людини, тварин та навколишнього природного середовища. Відповідно, правове регулювання в цій сфері має бути системним, послідовним і узгодженим із міжнародними стандартами, зокрема з правом Європейського Союзу, що передбачає впровадження сучасних механізмів оцінки ризику, державного контролю та забезпечення прозорості процедур допуску продукції на ринок. Саме тому питання адаптації національного законодавства до європейських вимог набуває особливої актуальності.

Варто зазначити, що Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [7], з іншого боку, передбачено приведення процедур реєстрації засобів захисту рослин (до яких належать пестициди) у відповідність із законодавством ЄС, а саме Регламенту (ЄС) № 1107/2009 [8].

Слід зауважити, що законодавство України у сфері поведінки з пестицидами та агрохімікатами протягом тривалого часу зазнавало системних змін і доповнень, зумовлених як внутрішніми потребами державного регулювання, так і процесами європейської інтеграції. Одним із важливих етапів оновлення нормативної бази стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері поведінки з пестицидами і агрохімікатами» від 16 листопада 2022 р. № 2775-IX [9], яким було внесено суттєві зміни до Закону України «Про пестициди і агрохімікати».

Зазначені зміни спрямовані на посилення державного контролю за обігом пестицидів та агрохімікатів, удосконалення процедур їх державної реєстрації та забезпечення більш високого рівня захисту здоров'я на-

селення і довкілля. Зокрема, законодавець передбачив впровадження відкритого електронного реєстру пестицидів і агрохімікатів (далі – Реєстр), що розміщується на офіційному вебсайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, що сприяє підвищенню прозорості та доступності інформації для суб'єктів господарювання і громадськості.

Станом на 2026 рік Реєстр функціонує та регулярно оновлюється, надаючи детальну інформацію про зареєстровані діючі речовини, препаративні форми, виробників і дистриб'юторів. Реєстр включає дані про рівень токсичності, умови застосування та вимоги до маркування продукції, що підвищує прозорість і контроль за обігом агрохімікатів. Додатково він слугує інструментом для професійної підготовки операторів ринку та органів державного контролю, сприяючи своєчасному реагуванню на порушення, забезпеченню простежуваності продукції та запобіганню випадків незаконного обігу або неправомірного використання пестицидів та агрохімікатів.

Також особлива увага була приділена питанням маркування та пакування відповідної продукції. З метою запобігання випадкам отруєння та мінімізації ризиків для здоров'я людини встановлено обов'язкові вимоги щодо змісту маркування кожної одиниці продукції. Відтепер упаковка пестицидів і агрохімікатів повинна містити вичерпну інформацію про умови застосування, зберігання та утилізації, рівень токсичності, правила приготування робочого розчину, а також заходи першої допомоги в разі виникнення нещасних випадків. Дотримання цих вимог є обов'язковим для виробників та імпортерів і спрямоване на забезпечення безпечного використання препаратів на всіх етапах їх обігу.

Поряд із змінами, внесеними до Закону України «Про пестициди і агрохімікати», важливим кроком у напрямку вдосконалення національного регулювання стало затвердження в травні 2024 року Кабінетом Міністрів України Технічного регламенту класифікації небезпечності, маркування та пакування хімічної продукції [10]. Метою цього регламенту є забезпечення високого

рівня захисту здоров'я людини та довкілля, а також створення умов для вільного обігу хімічної продукції шляхом встановлення єдиних критеріїв класифікації небезпечності, правил використання інформації про безпеку та вимог до пакування і маркування продукції, що вводиться в обіг на території України.

Регламент визначає процедури подання суб'єктами господарювання інформації про класифікацію небезпечності хімічних речовин, порядок затвердження національних класифікацій, а також вимоги до нанесення відповідної інформації на упаковку. Важливо, що зазначений документ розроблений з урахуванням положень Регламенту (ЄС) № 1272/2008 (CLP) [11], який встановлює уніфіковану систему класифікації, маркування та пакування речовин і сумішей у Європейському Союзі. Таким чином, Україна поступово впроваджує європейські стандарти безпеки хімічної продукції, що є необхідною передумовою інтеграції до внутрішнього ринку ЄС та формування прозорого і безпечного хімічного сектору.

Крім того, вагоме значення має прийняття Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин», який набуде чинності у 2028 році [12]. Закон передбачає системне оновлення підходів до державного управління обігом засобів захисту рослин, зокрема пестицидів та агрохімікатів. Зокрема, планується запровадження сучасних механізмів державної реєстрації діючих речовин і препаратів, чітких процедур оцінки їх безпеки для людей, тварин і довкілля, а також вимог щодо маркування, пакування та ведення обліку обігу цих хімічних засобів. Особлива увага приділяється професійній підготовці операторів ринку та цифровізації адміністративних процедур, що сприятиме контролю за легальним обігом пестицидів і агрохімікатів, зменшенню ризиків несанкціонованого використання та випадків отруєнь. Очікується, що імплементація цього закону дозволить комплексно наблизити українську систему регулювання до європейських стандартів, зокрема щодо оцінки ризиків, екологічного та еколого-гігієнічного моніторингу, а також забезпечить підвищену

простежуваність продукції та прозорість її обігу на ринку.

Додатково слід відзначити Закон України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва», яким було уточнено окремі положення щодо державного контролю у сфері безпечності харчових продуктів та обігу агрохімікатів [13]. Зокрема, закон передбачає більш чіткі вимоги до ліцензування операторів ринку, здійснення перевірок виробників і імпортерів, а також ведення обліку і звітності щодо обігу хімічних засобів захисту рослин. Хоча зазначений Закон не запроваджує кардинальних змін у правовому режимі пестицидів, він посилює взаємозв'язок між регулюванням засобів захисту рослин і системою державного контролю за безпекою сільськогосподарського виробництва. Це відповідає інтегрованому підходу, характерному для права Європейського Союзу, та створює передумови для більш ефективного моніторингу використання агрохімікатів, зменшення екологічних ризиків і підвищення відповідальності операторів ринку.

Попри значне удосконалення законодавчої бази, на практиці ще залишаються певні прогалини та проблемні моменти. Зокрема, національне законодавство поки що не повністю деталізує механізми поводження з небезпечними відходами пестицидів і агрохімікатів, що створює ризики для довкілля та здоров'я населення. Також існує потреба в чіткому регулюванні професійної підготовки операторів ринку та осіб, які безпосередньо застосовують засоби захисту рослин, для забезпечення дотримання вимог безпеки на всіх етапах обігу продукції.

Перспективи вдосконалення пов'язані з імплементацією Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин», який набуде чинності у 2028 році. Очікується, що новий Закон дозволить системно гармонізувати національні процедури з європейськими стандартами, підвищить ефективність оцінки ризиків для екосистеми та здоров'я людини, а також забезпечить прозору простежуваність продукції від виробництва до кінцевого споживача.

Важливим напрямом є також інтеграція концепції «One Health», яка передбачає комплексний підхід до захисту здоров'я людей, тварин і довкілля. Впровадження цієї концепції у сфері поводження з пестицидами та агрохімікатами дозволить врахувати міждисциплінарні ризики, мінімізувати негативний вплив хімічних засобів на біорізноманіття та сприяти стійкому сільськогосподарському розвитку. У контексті європейської інтеграції використання «One Health» забезпечує комплексну оцінку ризиків і сприяє прийняттю більш збалансованих рішень у державному регулюванні, що відповідає принципам стійкості та безпеки.

Для повноцінної реалізації цих перспектив необхідно розробити низку підзаконних актів та організаційних механізмів, які деталізують практичну реалізацію положень закону, забезпечать функціонування електронних реєстрів і контроль за утилізацією небезпечних відходів. Актуальними залишаються питання координації між державними органами, навчання персоналу та адаптації суб'єктів господарювання до нових правил, що дозволить Україні ефективно інтегруватися у європейську систему регулювання пестицидів і агрохімікатів та впровадити міжнародні стандарти безпечного використання хімічних засобів у сільському господарстві.

Висновки

У результаті проведеного аналізу встановлено, що правове регулювання поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні значно вдосконалено за останні роки. Прийняті зміни до Закону України «Про пестициди і агрохімікати», технічний регламент класифікації, маркування та пакування хімічної продукції, а також підготовка Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин» створюють основу для більш прозорого, безпечного та ефективного обігу цих речовин у країні. Впровадження відкритих електронних реєстрів і вимог до маркування продукції сприяє підвищенню контролю та доступності інформації для суб'єктів господарювання та громадськості.

Разом із тим залишаються певні прогалини, які потребують подальшого врегулювання. Зокрема, це питання поводження з небезпечними відходами, забезпечення професійної підготовки операторів ринку, практичної імплементації нових правил та узгодження процедур із реальною діяльністю виробників і споживачів. Невирішеними залишаються і деякі аспекти інтеграції європейських стандартів оцінки ризиків і моніторингу впливу на довкілля, що вимагає подальшого удосконалення підзаконних актів та організаційних механізмів.

Перспективним напрямом розвитку є комплексна гармонізація українського законодавства з нормами ЄС та впровадження концепції «One Health», що дозволяє враховувати взаємозв'язок здоров'я людей, тварин і довкілля при застосуванні пестицидів і агрохімікатів. Такий підхід забезпечує більш ефективне управління ризиками, підвищує безпеку харчових продуктів і сприяє сталому розвитку аграрного сектору. Реалізація цих заходів дозволить Україні підвищити відповідність національної системи регулювання міжнародним стандартам та інтегруватися у європейський ринок безпечної продукції.

Література

1. Яровий, К. (2024). Законодавчі ініціативи у сфері боротьби зі шкідниками в Україні. *Law. Human. Environment*, 1(45), 13. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-1\(45\)-13](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-1(45)-13)
2. Антоненко, А., Борисенко, А., Мельничук, Ф., Ткаченко, І. (2024). Європейські підходи та регуляторні механізми екологічно-гігієнічного моніторингу з перспективи потенціальної гармонізації та імплементації у вітчизняне законодавство. *Медицина науки України (МДУ)*, 20 (2), С. 152-157. <https://doi.org/10.32345/2664-4738.2.2024.18>
3. Браніцький, О. М. (2023). Поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні: публічно-правові аспекти. *Право і суспільство*, № 3, С. 463–468. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.70>
4. Calliera, M., Capri, E., Suci, N. A., & Trevisan, M. (2025). *Advancing the One Health Framework in EU Plant Protection Product*

Regulation: Challenges and Opportunities. Journal of Xenobiotics, 15(6), 200. <https://doi.org/10.3390/jox15060200>

5. Про пестициди та агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 № 86/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Улинець, Я. Я. (2016) Правове регулювання поводження з пестицидами та агрохімікатами в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 128–131. URL: http://lsej.org.ua/6_2016/37.pdf

7. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: постанова Кабінету Міністрів України № 1106 від 25 жовтня 2017 року у редакції станом на 18 грудня 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#Text>

8. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1107/2009 від 21 жовтня 2009 року щодо введення в обіг засобів захисту рослин і про скасування директив Ради 79/117/ЄЕС і 91/414/ЄЕС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-11072009.pdf>

9. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері поводження з пестицидами і агрохімікатами: Закон України від 16 листопада 2022 р. № 2775-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2775-20>

10. Про затвердження Технічного регламенту класифікації небезпечності, маркування та пакування хімічної продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2024 р. № 539. Урядовий кур'єр. 2024. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539-2024-%D0%BF#Text>

SUMMARY

The article analyzes the legal framework for handling pesticides and agrochemicals in Ukraine in the context of harmonization with European Union legislation. Current legislation, including recent amendments to the Law of Ukraine “On Pesticides and Agrochemicals”, the Technical Regulation on Classification, Labeling, and Packaging of Chemical Products, and prospects for implementing the Law on State Regulation of Plant Protection are examined. The study identifies gaps in state control, labeling, waste management, and training of market operators. Special attention is given to the integration of the “One Health” concept, which provides a comprehensive approach to managing risks related to the use of pesticides and agrochemicals, considering impacts on human, animal, and environmental health. The article also highlights prospects for harmonizing Ukrainian legislation with EU standards and recommendations for improving the state regulation system in plant protection and agriculture.

Key words: pesticides, agrochemicals, state regulation, EU harmonization, One Health, plant protection, agriculture, chemical management control

11. Regulation – 1907/2006 – EN – REACH – EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. – Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2006/1907/oj>

12. Про державне регулювання сфери захисту рослин: Закон України від 7.12.2024 № 4147-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4147-20#Text>

13. Про внесення змін до деяких Законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва: Закон України від 30.06.2023 р. № 3221-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3221-20#Text>